

INKLYUZIV MAKTABDA RESURS XONALARINING ROLI VA AHAMIYATI

*Toxtiyarova Shaxnoza,
Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Logopediya kafedrası doktoranti (PhD)*

Annotatsiya. So'ngi yillarda O'zbekistonda inklyuziv ta'lim masalalariga e'tibor sezilarli darajada oshdi. Muvaffaqiyatli inklyuziv ta'lim jarayonining asosiy elementlaridan biri bu maktablarda resurs xonalarini yaratish va ulardan foydalanishdir. Ushbu maxsus jihozlangan joylar maxsus ta'lim ehtiyojlari bo'lgan talabalarni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi, ularga individual yondashuv va to'liq rivojlanish va o'rganish uchun zarur shart-sharoitlarni ta'minlaydi. Maqolada O'zbekistonning inklyuziv maktablarida resurs xonalarini tashkil etish va faoliyat yuritishning asosiy prinsiplari ko'rib chiqiladi, ularning afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo'lgan muammolari tahlil qilinadi, shuningdek, bunday xonalardan samarali foydalanish bo'yicha amaliy tavsiyalar beriladi.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, maktab, inklyuziv maktab, jihoz, maxsus xona, imkoniyati cheklangan, o'quvchi, dastur.

РОЛЬ И ЗНАЧЕНИЕ РЕСУРСНЫХ КОМНАТ В ИНКЛЮЗИВНОЙ ШКОЛЕ

*Тохтиярова Шахноза,
Ташкентский государственный педагогический университет имени Низомий
Докторант (PhD) логопедического факультета*

Аннотация. В последние годы в Узбекистане наблюдается значительное усиление внимания к вопросам инклюзивного образования. Одним из ключевых элементов успешного инклюзивного образовательного процесса является создание и использование ресурсных комнат в школах. Эти специально оборудованные помещения играют важную роль в поддержке учеников с особыми образовательными потребностями, обеспечивая им индивидуализированный подход и необходимые условия для полноценного развития и обучения. В статье рассматриваются основные принципы организации и функционирования ресурсных комнат в инклюзивных школах Узбекистана, анализируются их преимущества и потенциальные вызовы, а также приводятся практические рекомендации по эффективному использованию таких помещений.

Ключевые слова: инклюзивное образование, школа, инклюзивная школа, оборудование, специальная комната, инвалид, ученик, программа.

ROLE AND IMPORTANCE OF RESOURCE ROOMS IN INCLUSIVE SCHOOL

*Toxtiyarova Shakhnoza,
Tashkent State Pedagogical University named after Nizomiy
Doctoral student (PhD) of the speech therapy department*

Abstract. In recent years, Uzbekistan has seen a significant increase in attention to inclusive education. One of the key elements of a successful inclusive educational process is the creation and use of resource rooms in schools. These specially equipped rooms play an important role in supporting students with special educational needs,

providing them with an individualized approach and the necessary conditions for full development and learning. This article examines the main principles of organizing and functioning resource rooms in inclusive schools in Uzbekistan, analyzes their advantages and potential challenges, and offers practical recommendations for the effective use of such spaces.

Key words: inclusive education, school, inclusive school, equipment, special room, disabled, pupil, program.

So'ngi yillarda O'zbekistonda barcha bolalar uchun sifatli ta'lim olis'h imkoniyatini ta'minlas'h sohasidagi global tendensiyalar va inklyuziv ta'lim masalalariga katta ye'tibor qaratilmoqda. Muvaffaqiyatli inklyuziv ta'lim jarayonining asosiy ye'lementlaridan biri bu maktablarda resurs xonalarini yaratis'h va ulardan foydalanis'hdir. Us'hbu maxsus jihozlangan xona alohida ta'lim yehtiyojlari bo'lgan o'quvchilarni qo'llab-quvvatlas'hda muhim rol o'ynab, ularga individual yondas'huv, to'liq rivojlanis'h va o'rganis'h uchun zarur s'hart-s'haroitlarni ta'minlaydi.

Resurs xonalari - bu bolalarning turli xil hissiy, kognitiv va hissiy yehtiyojlarini qondiris'h uchun mo'ljallangan zamonaviy texnik vositalar va materiallar bilan jihozlangan maxsus o'quv joylari. Ular umumiy ta'lim muhitiga muvaffaqiyatli integratsiya qilis'h uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni rivojlantiris'hga qaratilgan individual va guruh mas'hg'ulotlari uchun s'haroit yaratadilar. Resurs xonalari is'hining yeng muhim jihati o'qituvchilar, mutaxassislar (logoped, psixologlar, maxsus pedagoglar) va ota-onalarning yaqin o'zaro ta'siri bo'lib, bu har bir bolaning har tomonlama va har tomonlama rivojlanis'higa yordam beradi.

Resurs xonasi imkoniyati cheklangan va ta'lim olis'h bilan bog'liq qiyinchiliklarga yega bo'lgan o'quvchilarni maxsus ta'lim dasturi asosida o'qitis'h uchun mo'ljallangan xona hisoblanadi. U umumta'lim sinflarida tahsil oladigan, ammo kun davomida individual muhit yoki maxsus ko'rsatmalarga muhtoj bo'lgan o'quvchilar uchun mo'ljallangan. Odatda, bunday resurs xonasi sifatida maktabning asosiy binosida joylas'hgan yeng katta xonalardan biri tanlanadi va alohida yehtiyojlari bo'lgan bolalar uchun kerak bo'lgan barcha qulayliklar bilan ta'minlanadi. Bu dastur kichik guruhlarda haftasiga 3 – 5 soat davomida tas'hkil yetiladigan korreksion va rivojlantiruvchi ta'limni o'z ichiga oladi.

O'quvchilarga sinfda bevosita xizmat ko'rsatilis'hi mumkin. Ta'lim muhitini korreksiyalas'h yoki ta'lim metodini o'zgartiris'h maqsadida umumta'lim muassasalarining o'qituvchilari bilan suhbatlas'his'h orqali o'quvchilarga kerakli bo'lgan bilvosita xizmatlarni taqdim yetis'h mumkin. Qo's'himcha yordam sifatida yesa o'quvchi resurs xonalari xizmatidan foydalanis'h imkoniyatiga yega bo'ladi. Bu "moslas'huvchan" tizimning bir s'hakli bo'lib, bunda o'quvchilar kunduz kuni resurs xonalariga qatnas'hadi va musiqa, jismoniy tarbiya kabi fanlar bilan s'hug'ullanis'hida, s'hu bilan birgalikda alohida yehtiyoji bo'lgan o'quvchi uchun murakkablik qilgan o'qis'h hamda yozis'h singari ko'nikmalar ustida is'hlas'h uchun qo's'himcha individual yordam olis'h imkoniyatiga yega bo'ladi. Dars davomida qo'llaniladigan metodlar va materiallar o'quvchiga beriladigan ta'lim xususiyatlari va usullarini hisobga olgan holda tanlanadi va unda turli multisensor hamda maxsus yondas'huvlardan foydalaniladi.

Resurs xonalari nogiron o'quvchilardagi buzilis'hlarining xilma-xilligi, ta'lim tas'hkilotining qay darajada resurslarga boyligi, logistika va hokazo omillarga bog'liq tarzda turlicha bo'ladi. Resurs xonalari qanday sinflarga tegis'hli yekanligiga bog'liq tarzda o'zaro farq qilis'hi mumkin.

Ommabop resurs xonalaridan ba'zilari faqatgina imkoniyati cheklangan o'quvchilar bilan is'hlas'h uchun jihozlangan kategorial resurs xonalari sirasiga kiradi.

Ba'zi resurs xonalari yesa kategoriyalararo resurs xonalari hisoblanadi. Bunday turdagi xonalarda turli xil nogironlikka yega, ammo o'zlas'htiris'h darajasi bir-biriga yaqin bo'lgan bir qancha o'quvchilar mas'hg'ulot o'tis'hadi. Ta'lim olis'h uchun imkoniyati cheklangan, o'zlas'htiris'hi past, aqliy ojiz va xulq-atvor buzilis'hlari bo'lgan o'quvchilar ko'pincha bunday resurs xonalariga birga qatnas'hadi. Bu resurs xonalarining yeng keng tarqalgan turidir. Nokategorial resurs xonalari kategorial farqlar tan olinmaydigan s'htatlarda yas'hovchi imkoniyati cheklangan barcha bolalar uchun mo'ljallangan. Maxsus ko'nikmalar ustida is'hlas'hga qaratilgan resurs xonalarining maqsadi bazaviy ko'nikmalar (odatda, o'qis'h va matematika) sohasida ta'lim dasturini amalga os'hiris'hda iborat. S'hu bilan bir qatorda moslas'huvchan resurs dasturlari ham mavjud bo'lib, ularga ko'ra o'quvchi hech qanday dasr jadvalisiz resurs xonalariga har kuni qatnas'hi mumkin. Bunday xonalar ayniqsa, kichik maktablarga yega qis'hloq joylarda ommalas'hgan bo'lib, kun ora turli maktabarga qatnab dars beradigan o'qituvchilarni kerakli resurslar bilan ta'minlas'h imkonini beradi.

Aytis'htaricha, bola haftasida kamiga 3 soat resurs xonalarida vaqt o'tkazis'hi kerak. Bolaning resurs xonalaridagi mas'hg'ulotlarga qatnas'h davomiyligi undagi nogironlikning qay darajada og'irligi, dars jadvali va resurs xonasining turiga bog'liq bo'ladi. Bolalar sonidan kelib chiqqan holda resurs xonasi uslubini va sinflarning mas'hg'ulotga qatnas'his'h vaqtini o'zgartiris'h mumkin. Masalan, bos'hlang'ich sinflar haftasiga 4 marta 45 daqiqadan resurs xonasidagi mas'hg'ulotlarda is'htirok yetis'hlari mumkin, bu belgilab qo'yilgan minimal vaqt miqdoriga to'g'ri keladi.

Ayni model o'qituvchiga har kuni o'quvchilarni kuzatib, baholab boris'h imkonini beradi. Resurs xonalarida o'rta maktab o'quvchilari bilan odatda, haftasiga 5 marta dars tas'hkil yetiladi. Resurs xonalari o'ta qulay bo'lganligi uchun ham har bir sinfdagi alohida yehtiyojga yega o'quvchilarning yehtiyojlarini qondiris'h va ortda qolayotgan ko'nikmalarini rivojlantiris'h imkonini beradi.

Resurs xonalari yuqorida qayd yetilgan inson resurslaridan tas'hqari quyidagi talablarga ham javob beris'hi lozim.

Logistika: Moddiy manba va resurs xonasining joylas'huvi funksional resurs xonasini yaratis'h uchun muhim bo'lgan yeng asosiy mezonlardan biri sanaladi. Maktablarda resurs xonalarini yaratis'h unchalik katta mablag'ni talab yetmaydi. Resurs xonalari yaxs'hi yoritilgan bo'lis'hi va ventilyatsiya tizimi bilan ta'minlangan bo'lis'hi zarur. Resurs xonasida o'quv qo'llanmalarini saqlas'h uchun joy bo'lis'hi kerak.

Resurs xonasi muhiti. Resurs xonasini turli tartibda jihozlas'h mumkin. Xona muhitining qay tartibda tas'hkil yetilganligi maktab budjetiga bog'liq bo'ladi. Maktab xodimlari xona tartibini saqlas'h uchun yuqori sifatdagi yoki ko'p marta foydalanis'h uchun mo'ljallangan materiallardan foydalanis'hadi. Bir qancha markazlarga yega bo'lgan xona bunga misoldir. U ko'pgina didaktik kompyuter o'yinlari va ro'yxatdan o'tkazilgan veb-saytlarga yega bo'lgan "Kompyuter texnologiyalari markazi", barcha sinfdagi o'quvchilar uchun mo'ljallangan kitoblar bilan boyitilgan "O'qis'h markazi", "Os'hxona" va "Asbob-anjomlar do'koni", yozuv ko'nikmalarini rivojlantiris'h uchun tas'hkil yetilgan "Yozis'h markazi", matematik amallar ustida is'hlas'h uchun mo'ljallangan "Matematika" markazi va hokazolarni o'z ichiga olgan. S'hu bilan birgalikda "Ovoz chiqarib o'qis'h" va ta'lim sohasini ham us'hbu markazlar sirasiga kiritis'h mumkin.

Xona bezaklari qiziqarli va maftunkor bo'lis'hi, ammo diqqatni chalg'itmasligi muhim ahamiyatga yega. Xona jihozlari multifunksional hamda bolalar uchun qulay bo'lis'hi zarur. Buyumlarni saqlas'h uchun plastik konteynerlar bilan bir qatorda mevalarni saqlas'h uchun yog'och va karton qutilar hamda savatchalardan foydalaniladi.

Kichik predmetlarni saqlas'h uchun tokchalardan foydalansa ham bo'ladi. Katta predmetlar yesa xona burchaklaridagi konteynerlarda, tokcha tagida saqlanadi. Bunday konteynerlarga ularning ichida nima borligi yozib qo'yilis'hi zarur.

Resurs xonasi predmetlari. Ta'limning ixtisoslas'htirilgan vositalari korreksion faoliyatning ajralmas qismi hisoblanadi. Maxsus ta'lim o'qituvchisi o'z qo'llanmalarini yaratish'hi yoki s'hu bilan birgalikda tayyor qo'llanmalardan foydalanish'hi ham mumkin. Barcha sinflar uchun mo'ljallangan darsliklar va o'quv qo'llanmalari hamda o'quv qurollari resurs xonasida foydalaniladigan asosiy predmetlardan sanaladi.

Qayta is'hlas'h mumkin bo'lgan predmetlar sinfda foydalansa bo'ladigan rekvizitlar va materiallarni o'z ichiga oladi. Ba'zan do'konlar yoki tas'hkilotlar tas'hlab yubormoqchi bo'lgan predmetlar ham foydalanish' uchun yaroqli hisoblanadi. Ota-onalarga bola bilan birga turli materiallarni olib kelish' uchun ruxsat beriladi. Tugmalar, plastik konteynerlar, qog'oz sochiq o'ramlari, dengiz chig'anoqlari, qarag'ay g'uddasi, tos'hlar va patlar s'hular jumlasidandir. Bolalar ayniqsa, o'z tasavvurlaridan foydalangan holda turli maqsadda is'hlatadigan qutichalar ularning yeng sevimli predmetlaridan biri sanaladi. Ko'pincha, bolalar uyda foydalanadigan predmetlar uchun resurs xonalarida ham joy topiladi. Bolalar tanaffus paytida kitoblar, o'yinchoqlar, bos'hqotirmalar va hokazolardan foydalanish'hi mumkin.

Imkoniyati cheklangan s'haxslar huquqlarini himoya qilis'h bo'yicha faoliyat yuritgan mas'hhur aktivistlardan biri Helen Henderson s'hunday degan yedi: "Barcha o'quvchilar is'htirok yeta oladigan maktablar jamiyatda uyg'unlik yaratadi, s'hu bilan birgalikda ular bizni madaniy va individual jihatdan ajratib turuvchi farqlarni hurmat qiladi. Turli imkoniyatga yega bolalarni hamjihatlikka undas'h kichik bolalar va katta davlatlar o'rtasidagi ayirmachilikni kamaytirish' uchun asos yaratadi, behurmatlik va is'honchsizlikning yo'qolis'higa yordam beradi".

Resurs xonalari va inklyuziv ta'lim imkoniyati cheklangan bolalarni tom ma'noda asrab qolis'hga yordam beradi. Buning ustiga alohida yehtiyojlari bo'lgan bolalar bilan birga o'qis'h "oddiy" va sog'lom bolalar uchun ham foydali sanaladi. Bu orqali bolalarda jamiyatimizda hurmat qilinadigan mehribonlik, bos'hqalarni qo'llab-quvvatlas'h va ularni tus'hunis'h hissi kabi s'haxs xususiyatlari s'hakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Айрес, Дж. «Сенсорная интеграция и ребенок». — М.: Педагогика, 2005.

Миллер, Л. «Развитие ребенка через сенсорную интеграцию». — СПб.: Речь, 2010.

Крановиц, К. «Непослушный мозг: Как помочь ребенку с нарушениями сенсорной интеграции». — М.: Логос, 2012.

Уилбард, П. «Сенсорная интеграция: Руководство для родителей и специалистов». — М.: ТЦ Сфера, 2014.

Банди, А. «Сенсорная интеграция и оккупационная терапия». — М.: Логопед, 2018.

Хелфенбейн, С. «Инклюзивное образование и ресурсные комнаты». — М.: Просвещение, 2017.

Джонсон, Д. и Джонсон, Р. «Создание инклюзивных школ: Стратегии и методы». — СПб.: Питер, 2016.

Михайлова, Н.В. «Ресурсные комнаты в инклюзивной школе: Организация и методика работы». — М.: Академия, 2019.

Кузнецова, Е.А. «Инклюзивное образование: Теория и практика». — СПб.: Речь, 2015.

Сорокина, И.В. «Психолого-педагогическое сопровождение детей с ОВЗ в условиях инклюзии». — М.: Педагогика, 2018.